
als een uitnodiging tot navolging in het lichaam hier en nu. Deze belichaming is de grondwaarde van de semantiek van de liturgie en van de liturgie-uitzending: de presentstelling van Christus door de belichaming in ons, hier en nu.

In de liturgie-uitzending is de anamnese bepalend voor de mediatie. De herinnering wordt niet opgewekt door het verhaal te idealiseren, maar door aan de recipiënt een besef te ontlokken: het besef dat de kerk lichaam van Christus is en dat de recipiënt deel is of kan zijn van dat lichaam. In dit besef kan het lichaam van Christus worden gemedieerd zonder in sterke mate te worden gemediatiseerd. De vierende kerk stelt Christus in de liturgie-uitzending aanwezig bij de recipiënt door zichzelf als lichaam van Christus aanwezig te stellen. Het is dan natuurlijk van groot belang dat de kerk zich in haar lichamelijkeheid presenteert, en niet als beeld of instituut. Van even groot belang is het de recipiënt in zijn en haar lichamelijkeheid te benaderen, en niet als beeld (bijv. oude en/of zieke vrouwen).¹² Men benadert mensen in hun lichamelijkeheid bovenal door de liturgie *als liturgie* te vieren. De uitvoering moet niet mooier en niet begrijpelijker zijn dan ons eigen lichaam. Een bekend kerkmusicus zei me eens dat een koor in de liturgie *te* mooi kan zingen, namelijk als de mensen niet meer mee durven te zingen.

Men benadert mensen in hun lichamelijkeheid door ontmoetingsplaatsen te creëren, ruimten waar de recipiënt in zijn en haar lichamelijkeheid toegang toe heeft. In de meeste uitzendingen worden beeldscherm en luidsprekers zo bezet met beelden en klanken, levensecht en volledig ingevuld, dat er voor de recipiënt niets anders op zit dan gelaten te kijken en te luisteren. Maar het is ook mogelijk via beeldscherm en luidsprekers ruimten voor mensen te creëren. Zo benadert de voorganger in een van de radio-uitzendingen het kerkelijk ritueel als een ruimte waarin het gehoor zich bevindt: een gehoorsruimte waarin ook de luisteraar zich kan begeven. Dit doet de voorganger vooral door zelf te luisteren naar de werking van het geluid in de ruimte. Op die manier wordt de ruimte zodanig op de radio gerepresenteerd dat het toegankelijk wordt voor de luisteraar (die met de voorganger mee kan luisteren). In een andere radio-uitzending maakt de pastoraal werker door haar intieme en toch afstandelijke manier van spreken haar *innerlijkheid* tot een ruimte waarin de gemeenschap evengoed als de luisteraar zich kunnen begeven. Ten slotte kan het *woord* (als semantische speelruimte) fungeren als mogelijke ruimte waarin het gehoor incl. de recipiënt zich kan begeven.

De meeste ontmoetingsruimten konden worden beschreven in alle liturgie-uitzendingen. Maar de laatste, de benadering van het woord als semantische ruimte waarin de recipiënt zich kan bege-

¹² Gedateerd kijkersonderzoek levert 65% oude en zieke, kerkelijke mensen op, waaronder vooral vrouwen. Zie H. Büsse & H. Jeggle-Merz: Fernsehübertragungen von Gottesdiensten: Chancen und Risiken. Abschlussbericht eines Forschungsprojekt in Verbindung mit der Zentralstelle Medien der Deutschen Bischofskonferenz [Manuskript] (Freiburg im Breisgau, 1987)